ASEAN:Siam-Thailand
+ Japan
+ China
and + India

7

ตำแหน่งแห่งที่ของ
เอเชียตะวันออกเฉียงใต้
ในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย
Locating Southeast Asia in India's Emerging Power Strategy

ปิยณัฐ สร้อยคำ

เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2559/2016

25 พฤศจิกายน 2559
25 November 2016

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
TOYOTA ขับเคลื่อนความสุข

ตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุทธศาสตร์
การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย
Locating Southeast Asia in India's Emerging Power Strategy
ปิยณัฐ สร้อยคำ

เอกสารประกอบสัมมนาวิชาการประจำปี 2559/2016
ASEAN: Siam–Thailand + Japan + China and + India
ศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559
ณ ห้องประชุม ภูกามยาว อาคารเรียนรวม (เดิม) มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา

พิมพ์ครั้งแรก : พฤศจิกายน 2559

ออกแบบปกและรูปเล่ม : DREAM CATCHER GRAPHIC CO., LTD.
โทร. 0 2455 3932, 0 2455 3995

จัดพิมพ์โดย

มูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย
Toyota Thailand Foundation
186/1 หมู่ 1 ถนนทางรถไฟเก่า ต. สำโรงใต้ อ. พระประแดง จ. สมุทรปราการ 10130
โทรศัพท์ 0 2386 1393–5 โทรสาร 0 2386 2880
186/1 Moo 1 Old Railway Road, T. Samrong Tai, A. Prapadaeng, Samutprakan 10130
Tel. 0 2386 1393–5 Fax. 0 2386 2880

มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์
The Foundation for the Promotion of Social Sciences and Humanities Textbooks Project
413/38 ถนนอรุณอมรินทร์ เขตบางกอกน้อย กรุงเทพฯ 10700 โทร/โทรสาร 0 2433 8713
413/38 Arun–amarin Road, Bangkoknoi, Bangkok, Siam 10700 Tel./Fax. 0 2433 8713
http://www.textbooksproject.com | http://www.textbooksproject.org

ตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย

Locating Southeast Asia in India's Emerging Power Strategy

ปิยณัฐ สร้อยคำ*

บทคัดย่อ

มหาภารตะในที่นี่มิได้หมายถึงวรรณกรรม แต่หมายถึงยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย บทความนี้ต้องการจะนำเสนอตำแหน่งแห่งที่ของภูมิภาคเอเชียเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในนโยบายการต่างประเทศของอินเดียซึ่งมีความไม่ชัดเจน จนกระทั่งปี 2000 ที่อินเดียเริ่มมองอาเซียนในฐานะตัวแทนของภูมิภาค พร้อมทั้งอธิบายลักษณะของมหาอำนาจที่อินเดียประสงค์จะเป็น นั่นคือมหาอำนาจที่เคารพอำนาจอธิปไตยและการตัดสินใจของผู้อื่น มหาอำนาจที่ดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยความสันติ อ่อนโยน และรับผิดชอบ มหาอำนาจที่มีรากฐานทางอารยธรรมอันยิ่งใหญ่สืบต่อมาอย่างยาวนาน รวมถึงมหาอำนาจที่ให้คุณค่ากับทรัพยากรมนุษย์เพื่อลดทอนช่องว่างของการพัฒนา กรอบแนวคิดดังกล่าวนำไปสู่รูปแบบทางการทูตของ

---

* ผู้เขียนเป็นนักเรียนทุนเรียนดีทางมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา ต้นสังกัดคณะรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยอุบลราชธานี ปัจจุบันกำลังศึกษาในระดับปริญญาเอก คณะความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ มหาวิทยาลัยเซนต์แอนดรูวส์ สหราชอาณาจักร ทั้งนี้สามารถติดต่อผ่านอีเมล soikhampiyanat@gmail.com

อินเดียที่เน้นอำนาจละมุนเพื่อสร้างปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ การทูตพหุภาคี การทูตวัฒนธรรม การทูตแบบสันติวิธี และการทูตการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ อนึ่ง แม้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมิใช่หมุดหมายหลักของนโยบายการต่างประเทศของอินเดีย แต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถแสวงหาประโยชน์จากการเป็น “สะพาน” ในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดียได้

คำสำคัญ : ยุทธศาสตร์มหาอำนาจ นโยบายต่างประเทศอินเดีย เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ การทูต อำนาจละมุน

บทนำ

ผู้เขียนใคร่ครวญอยู่นานพอสมควรในการหยิบยกประเด็นเกี่ยวกับอินเดีย เพื่อใช้ประกอบการสัมมนาในหัวข้อ “ASEAN + India: Mahabharata and Southeast Asia” / อาเซียน + อินเดีย : มหาภารตะและอุษาคเนย์ และด้วยความที่มิได้ศึกษาในเรื่องประวัติศาสตร์และวรรณกรรมโดยตรง จึงไม่สามารถที่จะเล่าถึงความเชื่อมโยงในเชิงเนื้อหาของมหาภารตะต่อสังคมและวัฒนธรรมของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้ สิ่งที่พอจะทำได้คงเป็นเพียงการมองอินเดียผ่านมุมมองรัฐศาสตร์ ความสัมพันธ์ระหว่างประเทศที่ผู้เขียนได้พยายามศึกษาอยู่ และมหาภารตะที่จะนำเสนอในบทความนี้มิได้หมายถึงวรรณกรรมอันเลื่องชื่อของอินเดีย แต่ต้องการชี้ให้เห็นในอีกมุมมอง กล่าวคือ ‘มหา’ อันแปลว่าความยิ่งใหญ่ และ ‘ภารตะ’ ซึ่งหมายถึงอินเดีย ฉะนั้น ‘มหาภารตะ’ ที่ผู้เขียนต้องการจะสื่อคือยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่มีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้นั่นเอง

อนึ่ง แม้อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จะมีความสัมพันธ์และความเชื่อมโยงทางด้านประวัติศาสตร์มานานนับสองพันปี ดังปรากฏในหลักฐานทางโบราณคดี สถาปัตยกรรม ภาษา วรรณกรรม ประเพณีและวัฒนธรรมนั้น แต่ในเชิงความสัมพันธ์ในบริบทรัฐชาติสมัยใหม่ เพิ่งจะเริ่มอย่างเป็นทางการภายหลังอินเดียได้รับเอกราชในปี 1947 ในห้วงเวลาเกือบ 70 ปีที่ผ่านมานั้น บทความนี้ต้องการนำเสนอตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย โดยมีสองประเด็นที่สำคัญคือ ประการที่หนึ่ง อินเดียวางตำแหน่งแห่งที่ของเอเชีย

ตะวันออกเฉียงใต้อย่างชัดเจนขึ้น นับตั้งแต่ปี 2000 หลังจากกลุ่มประเทศ CLMV เข้าเป็นสมาชิกของอาเซียน ทำให้อาเซียนถือเป็นองค์กรที่เป็นตัวแทนของประชาคมประชาชาติแห่งเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และอินเดียได้เริ่มมีปฏิสัมพันธ์เพิ่มมากขึ้นในระดับภูมิภาค และประการที่สอง มหาอำนาจที่อินเดียต้องการจะเป็นนั้น มียุทธศาสตร์ที่แตกต่างจากมหาอำนาจอื่นๆ โดยมิได้เน้นขีดความสามารถเชิงการทหารและเศรษฐกิจ แต่เน้นสร้างบทบาทการเป็นผู้นำในเวทีระหว่างประเทศ ทั้งนี้ การต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ผ่านมา มีลักษณะสำคัญคือการใช้อำนาจละมุน (Soft Power) เป็นหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศ แม้จะมีประเด็นที่เกี่ยวเนื่องกับความมั่นคง การทหาร และเศรษฐกิจ แต่อำนาจละมุนยังถูกใช้เป็นเครื่องมือหลักเพื่อสร้างความชอบธรรมในการใช้อำนาจของอินเดีย

ตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ปรากฏในการแวดวงการศึกษาประวัติศาสตร์ของอินเดียในช่วงต้นศตวรรษที่ 20 โดยนักวิชาการอินเดียในขณะนั้นได้มองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฐานะดินแดนอาณานิคมทางวัฒนธรรม ซึ่งอารยธรรมอินเดียได้แผ่ขยายและมีอิทธิพลเหนือพื้นที่แห่งนี้ ในการวางตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในครั้งนั้น นัยหนึ่งเพื่อเป็นการสืบรากเหง้าอารยธรรมของอินเดียเองแล้ว แต่นัยสำคัญคือการสร้างอัตลักษณ์ตัวตน และประวัติศาสตร์ในยุคแรกเริ่มของการต่อต้านลัทธิอาณานิคมของอังกฤษนั่นเอง[1]

อนึ่ง ภายหลังรพินทรนาฏ ฐากูร ได้เดินทางมาเยือนเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เขาได้กลับไปยังอินเดียพร้อมกับการสร้างความเข้าใจใหม่ โดยมองสุวรรณภูมิและสุวรรณทวีปในฐานะดินแดนที่มีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรม และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างกัน[2] แนวคิดดังกล่าวยังสอดคล้องกับยาวหราล เนห์รู ที่นำนโยบายการต่อต้านจักรวรรดินิยมมาใช้ในนโยบายต่างประเทศของอินเดีย ภายหลังได้รับเอกราช ทำให้ในเชิงการต่างประเทศ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้มิใช่อาณานิคมทางวัฒนธรรมของอินเดียแต่อย่างใด และภายใต้กรอบความคิดของการต่อต้านอาณานิคมและมุ่งสร้างความเข้มแข็งให้กับรัฐชาติที่ถือกำเนิดใหม่ในช่วงปี 1950s แม้อินเดียจะไม่ได้ให้ความสำคัญต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยตรง แต่เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ก็เป็นส่วนหนึ่งของบริบทเอเชียและ

แอฟริกาที่อินเดียให้ความสำคัญและสนับสนุนการเรียกร้องเอกราชให้ชาติเหล่านี้มีอำนาจอธิปไตยเป็นของตนเอง

ในช่วงทศวรรษแรกของอินเดีย อินเดียได้ยกระดับตนเองเป็นผู้นำของกลุ่มผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-Aligned movement) ซึ่งมีแนวคิดหลักคือการให้ประเทศเอกราชใหม่ทั้งหลายมีอำนาจและเอกสิทธิ์ในการตัดสินใจนโยบายการต่างประเทศของตนเองและไม่สนับสนุนการใช้กำลังทหารของมหาอำนาจเช่น สหรัฐอเมริกาและสหภาพโซเวียต[3] แนวคิดดังกล่าวนี้ทำให้อินเดียวางตำแหน่งของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของระบบโลกที่อินเดียกำลังสร้างขึ้น ฉะนั้น การปฏิบัติต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงไม่มีลักษณะพิเศษเหนือภูมิภาคอื่นๆ แต่อย่างใด แม้จะมีความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่เข้มแข็งปรากฏเป็นฐานหลักอยู่แล้วก็ตาม อีกทั้งในทศวรรษต่อมา 1960-70 อินเดียหันมาให้ความสำคัญกับภูมิภาคเอเชียใต้และดินแดนของตนเองเพิ่มมากขึ้นหลังกรณีพิพาทกับจีน ปากีสถาน-บังกลาเทศ ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ได้อยู่ในกรอบนโยบายการต่างประเทศของอินเดียเท่าใดนัก หรือหากจะมีนั้นนโยบายการต่างประเทศของอินเดียที่มีต่อภูมิภาคแห่งนี้ก็มีลักษณะทวิลักษณ์ กล่าวคืออินเดียมีความสัมพันธ์อันดีกับกลุ่มประเทศสังคมนิยมประกอบด้วยลาว กัมพูชา และเวียดนาม ซึ่งเป็นผลสืบเนื่องมาจากการดำรงตำแหน่งประธานของคณะกรรมการนานาชาติว่าด้วยประเทศอินโดจีน แต่กลับมีความสัมพันธ์อันเย็นชากับกลุ่มประเทศก่อตั้งอาเซียน ซึ่งเป็นผลพวงของสงครามเย็นในห้วงเวลาดังกล่าว ทำให้อินเดียเคลือบแคลงสงสัยในการก่อตั้งองค์กรระดับภูมิภาคนี้ อีกทั้งท่าทีของอินเดียที่มีแนวโน้มยึดโยงและเป็นมิตรกับสหภาพโซเวียต ทำให้กลุ่มประเทศอาเซียนมีท่าทีวิตกกังวลต่ออินเดียเช่นกัน[4] ความสัมพันธ์อินเดียอาเซียนตึงเครียดมากขึ้น โดยเฉพาะในช่วงปี 1980s ที่อินเดียให้การสนับสนุนเวียดนามเพื่อจัดตั้งรัฐบาลเฮงสัมรินในกัมพูชา ซึ่งขัดกับมติของที่ประชุมอาเซียนต่อกรณีดังกล่าว จากเหตุการณ์ข้างต้นทำให้อินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มิได้อยู่ในวิสัยแห่งการมองของกันและกันเท่าใดนัก

จนกระทั่งปลายทศวรรษ 1980s ถึงต้นทศวรรษ 1990s อินเดียเริ่มหันมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพิ่มมากขึ้น จนนำมาสู่นโยบายมองตะวันออก (Look East Policy)ในปี 1992 นโยบายมองตะวันออกเป็นการมองไปยังประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ริเริ่มโดยนายกรัฐมนตรีนรสิงห์ เรา (Naramsimha Rao)

อนึ่ง ในช่วงทศวรรษแรกของการดำเนินนโยบายดังกล่าว อินเดียยังมิได้มองอาเซียนในฐานะตัวแทนของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แต่อย่างใด และอินเดียยังคงให้ความสำคัญกับความร่วมมือแบบทวิภาคีในแต่ละประเทศ จนกระทั่งกลุ่มประเทศ CLMV อันประกอบด้วยกัมพูชา ลาว เมียนมาร์ และเวียดนาม ได้ทยอยเข้าเป็นสมาชิกขององค์กรดังกล่าว จนครบถ้วนปี 1999 เป็นผลให้อาเซียนประกอบด้วยสมาชิกทั้งสิบประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ฉะนั้นนับตั้งแต่ปี 2000 เป็นต้นมา นโยบายต่างประเทศของอินเดียจึงเริ่มชัดเจนขึ้นในการมีปฏิสัมพันธ์ต่อทั้งภูมิภาคผ่านอาเซียน อนึ่ง ในการกลับเข้ามาให้ความสำคัญต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในช่วง 30 ปีที่ผ่านมานั้น (1992–ปัจจุบัน) เกิดขึ้นด้วยเหตุผลที่สำคัญ 5 ประการ กล่าวคือ[5]

ประการที่ 1 ภายหลังการดำเนินนโนบายเศรษฐกิจแบบสังคมนิยม ทำให้ระบบเศรษฐกิจของอินเดียเติบโตอย่างล่าช้า เพื่อให้ก้าวทันต่อระบบเศรษฐกิจโลกที่เป็นไปในแนวทางเสรีนิยมนั้น ทำให้อินเดียต้องเปิดประเทศ มองหาตลาดและความร่วมมือทางเศรษฐกิจ อนึ่ง ในช่วงเวลาดังกล่าวเพื่อนบ้านทางตะวันตก อาทิ ตะวันออกกลางและเอเชียกลางต่างประสบปัญหาเศรษฐกิจและผลกระทบจากช่วงสงครามเย็น คงมีเพียงการมองไปยังตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มประเทศอาเซียน ซึ่งในขณะนั้นมีการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจ ซึ่งถือเป็นโอกาสอันดีของอินเดียที่จะกลับมามีปฏิสัมพันธ์อันดีต่อภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

ประการที่ 2 ความสัมพันธ์เชิงวัฒนธรรมที่มีอย่างยาวนานระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงในความสัมพันธ์เชิงประวัติศาสตร์ดังกล่าวเป็นไปอย่างสันติและปราศจากซึ่งข้อพิพาทระหว่างกัน อีกทั้งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ยังมีชุมชนชาวอินเดียพลัดถิ่นอยู่เป็นจำนวนมาก ด้วยเหตุดังกล่าวจึงไม่เป็นการยากนักหากอินเดียจะดำเนินนโยบายต่างประเทศกับภูมิภาคแห่งนี้

ประการที่ 3 ด้วยความที่มีภูมิศาสตร์เชื่อมโยงระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอินเดียมีพรมแดนทางบกติดกับเมียนมาร์ และมีพรมแดนทางทะเลติดกับไทยและอินโดนีเซีย ด้วยภูมิรัฐศาสตร์ดังกล่าวทำให้อินเดียวางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะประเทศเพื่อนบ้านขยายของอินเดีย ‘Extended Neighborhood’ ซึ่งถือเป็นความชอบธรรมโดยธรรมชาติของอินเดียที่จะมีปฏิสัมพันธ์กับภูมิภาคแห่งนี้

ประการที่ 4 การติดต่อกับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์การแก้ปัญหาภายในประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งรัฐในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดียซึ่งประสบปัญหาการพัฒนาและการแบ่งแยกดินแดน ฉะนั้น การพัฒนาภูมิภาคดังกล่าวให้เป็นประตูสู่การเชื่อมโยงกับอาเซียน ย่อมทำให้อินเดียสามารถแก้ปัญหาความมั่นคงภายในประเทศของตนได้

และประการสุดท้าย คือ การเข้ามาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อถ่วงดุลอำนาจของจีน ส่วนหนึ่งเป็นเพราะชาติในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อาทิ สิงคโปร์ เวียดนาม และอินโดนีเซีย ต้องการให้อินเดียเข้ามาในภูมิภาคเพื่อถ่วงดุลอำนาจ อีกทั้งจากกรณีข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ระหว่างจีนและชาติในอาเซียนนั้นถือเป็นโอกาสอันดีที่ทำให้อินเดียได้ขยายบทบาทเข้าสู่ภูมิภาคดังกล่าว เพื่อตอบโต้ที่จีนเข้ามามีบทบาทเพิ่มขึ้นในมหาสมุทรอินเดียในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา

อย่างไรก็ตาม แม้จะมีนโยบายที่วางตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างชัดเจน แต่อินเดียจัดวางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเพียงสะพานเชื่อมอินเดียไปยังภูมิภาคเอเชียแปซิฟิก หาใช่เป็นหมุดหมายสำคัญแต่อย่างใด และจัดวางภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นส่วนหนึ่งของภูมิรัฐศาสตร์ใหม่ของอินเดียในชื่ออินโดแปซิฟิก (Indo-Pacific) ซึ่งเป็นความพยายามเชื่อมมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิกเข้าด้วยกัน ฉะนั้น แม้จะมีการประกาศนโยบายปฏิบัติตะวันออก (Act East) ในปี 2014 แต่ตะวันออกของอินเดียนั้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้อาจไม่ได้อยู่ในความสำคัญหลัก แต่มีบทบาทเป็นสะพานสำคัญที่อินเดียไม่อาจมองข้ามในการก้าวสู่การเป็นมหาอำนาจนั่นเอง

ยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย

นโยบายต่างประเทศของอินเดียนั้น ถูกผลักดันโดยความต้องการที่จะได้เป็นมหาอำนาจที่สำคัญมาอย่างยาวนานและถือเป็นหนึ่งในเป้าหมายที่สำคัญของการต่างประเทศอินเดีย อนึ่ง การเป็นมหาอำนาจในการรับรู้โดยทั่วไปนั้น หมายถึงการมีขีดความสามารถด้านกำลังทหาร มีเศรษฐกิจที่เข้มแข็ง และสามารถกำหนดระบบระหว่างประเทศได้ แต่ในกรณีของอินเดียนั้น ภายหลังได้รับเอกราช อินเดียเองก็ประสบปัญหาภายในประเทศเฉกเช่นเดียว

กับรัฐอาณานิคมอื่นๆ ฉะนั้น จึงเป็นการยากที่อินเดียจะก้าวเป็นมหาอำนาจในด้านดังกล่าว แม้กระทั่งในปัจจุบันที่อินเดียมีอัตราการเติบโตทางเศรษฐกิจที่เพิ่มมากขึ้น มีความเข้มแข็งทางการทหาร และอำนาจทางขีปนาวุธ แต่ขีดความสามารถเหล่านี้ยังไม่มีเสถียรภาพเนื่องจากความท้าทายที่ถาโถมทั้งปัญหาความมั่นคง ความยากจน รวมถึงโครงสร้างทางสังคมวัฒนธรรมภายในประเทศ ด้วยเหตุนี้เมื่อพิจารณาถึงศักยภาพและขีดความสามารถ อินเดียจึงต้องพิจารณายุทธศาสตร์ในการเป็นมหาอำนาจของตนเอง จึงนำมาสู่คำถามที่ว่า อินเดียควรจะเป็นมหาอำนาจในแบบใด และมหาภารตะหรืออินเดียที่ยิ่งใหญ่นั้นต้องดำเนินยุทธศาสตร์การต่างประเทศภายใต้กรอบแนวคิดใด ผู้เขียนขอเสนอเสาหลักสำคัญในกระบวนการนโยบายต่างประเทศของอินเดียอันประกอบไปด้วยแนวคิด ดังต่อไปนี้

ประการที่ 1 มหาอำนาจที่ต่อต้านจักรวรรดินิยมและอาณานิคม ด้วยอินเดียเผชิญกับความทรงจำในยุคอาณานิคม ฉะนั้น แนวคิดต่อต้านจักรวรรดินิยมจึงมีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งแนวคิดในการเรียกร้องเอกราช และการรับประกันความเสมอภาคและการเคารพระหว่างรัฐ รวมไปถึงการให้แต่ละรัฐมีอำนาจในการตัดสินใจในนโยบายต่างประเทศของตนโดยไม่ต้องพึ่งพามหาอำนาจ โดยอินเดียได้ยึดถือหลักการเจรจาแบบพหุภาคีเป็นเครื่องมือสำคัญในการจัดการความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ประการที่ 2 มหาอำนาจที่มีความอ่อนโยน สันติ และรับผิดชอบ ถือเป็นลักษณะสำคัญของนโยบายต่างประเทศอินเดีย โดยนโยบายการไม่ใช้ความรุนแรงนั้น แม้จะอยู่ในปรัชญาการดำเนินชีวิตของชาวอินเดีย แต่มหาตมา คานธี เป็นผู้นำแนวคิดดังกล่าวมาใช้อย่างเป็นรูปธรรมในขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมเพื่อเรียกร้องเอกราช และที่กล่าวว่าเป็นมหาอำนาจที่มีความรับผิดชอบ คือรัฐใช้ขีดความสามารถที่ตนมีเพื่อระงับข้อพิพาทในระบบระหว่างประเทศ และสร้างแบบแผนการอยู่ร่วมกันในประชาคมโลก[6]

ประการที่ 3 มหาอำนาจทางอารยธรรมเป็นสิ่งที่อินเดียอ้างความชอบธรรมและถือเป็นผู้นำโลกในด้านดังกล่าวเนื่องจากถือว่าตนเป็นชาติที่มีอารยธรรมที่ใหญ่ที่สุดในโลก[7] ด้วยความที่อินเดียมีวัฒนธรรมและอารยธรรมมาอย่างยาวนานและเก่าแก่ และเป็นถิ่นกำเนิดของศาสนา ภาษา วัฒนธรรมและประเพณีที่สำคัญหลากหลาย ซึ่งมีอิทธิพลต่อภูมิภาคอื่นๆ

ประการที่ 4 มหาอำนาจที่เน้นด้านการพัฒนา เพราะอินเดียประสบ

ปัญหาด้านความเหลื่อมล้ำและการพัฒนา ทำให้อินเดียต้องการที่จะพัฒนาประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ เป็นเหตุให้อินเดียได้พัฒนาและจัดตั้งสถาบันฝึกอบรมด้านต่างๆ ภายในประเทศเป็นจำนวนมาก และสถาบันเหล่านี้ล้วนแต่มีบทบาทในระดับระหว่างประเทศ โดยช่วยเหลือชาติที่กำลังพัฒนาต่างๆ ในการฝึกอบรมข้าราชการและเจ้าหน้าที่ โดยถือเป็นความร่วมมือระหว่างกลุ่มประเทศที่กำลังพัฒนาด้วยกัน

เมื่อพิจารณาจากหลักคิดข้างต้น Bajpai ได้กล่าวว่ามหาอำนาจไม่ใช่เกิดขึ้นเพราะการมีขีดความสามารถทางวัตถุเท่านั้น แต่ยังเป็นได้หาก (รัฐนั้น) มีความตั้งใจที่จะนำเสนอวิสัยทัศน์เกี่ยวกับโลกที่พึงปรารถนา และยอมรับผลที่จะเกิดขึ้นจากการนำเสนอแนวคิดนั้น[8] ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ Chadda ที่เสนอว่า 'การมีอิทธิพลในระดับนานาชาติถูกชี้วัดจากความสามารถของรัฐที่จะกำหนดวาทกรรมนานาชาติและความเห็นของประชาคมโลก'[9] ฉะนั้น มหาอำนาจที่อินเดียต้องการจะเป็นคือมหาอำนาจที่เคารพอำนาจอธิปไตยและการตัดสินใจของผู้อื่น ดำเนินนโยบายต่างประเทศด้วยความสันติ อ่อนโยน และรับผิดชอบ มีรากฐานทางอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่และมีวัฒนธรรมที่ยาวนาน รวมถึงให้คุณค่ากับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์นั่นเอง

ตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย

ภายใต้กรอบการเป็นมหาอำนาจของอินเดียที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียล้วนแต่มุ่งใช้อำนาจละมุนผ่านวัฒนธรรม แนวคิดการพัฒนาและการเจรจาพหุภาคี และสันติวิธีในฐานะเครื่องมือหลักในการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดียโดยเฉพาะต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อนึ่ง แม้ในปัจจุบันอินเดียจะมีพัฒนาการที่เข้มแข็งทางการทหารและขีดความสามารถทางเศรษฐกิจที่เพิ่มขึ้น แต่อำนาจละมุนยังคงเป็นเครื่องมือหลักและถูกให้ความสำคัญเป็นอันดับแรกในการดำเนินนโยบาย ซึ่งสามารถเห็นได้จากการดำเนินนโยบายต่างประเทศของอินเดีย ดังต่อไปนี้

มหาอำนาจที่เคารพในอธิปไตยและการตัดสินใจของรัฐอื่น

ด้วยตำแหน่งแห่งที่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มิได้ชัดเจนเท่าใดนัก

ในนโยบายการต่างประเทศของอินเดีย โดยเฉพาะในช่วงก่อนเอกราชจนกระทั่งถึงก่อนการสิ้นสุดของสงครามเย็น ดังนั้น อินเดียจึงมองเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นเพียงส่วนหนึ่งของภูมิภาคเอเชียและระบบโลกที่อินเดียต้องการจะสื่อสารข้อความหรือแนวคิดบางประการเท่านั้น และสารสำคัญที่ต้องการจะสื่อในช่วงเวลาดังกล่าวคือการต่อต้านจักรวรรดินิยมและลัทธิอาณานิคม ซึ่งผู้นำของอินเดียในขณะนั้นได้สื่อสารกับผู้นำในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งความสัมพันธ์ระหว่างยาวหราล เนห์รู และประธานาธิบดีโฮจิมินห์แห่งเวียดนาม ซึ่งทั้งสองได้แลกเปลี่ยนทัศนะในขบวนการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราชและให้การสนับสนุนกันและกัน ซึ่งความสัมพันธ์ดังกล่าวได้วางรากฐานความสัมพันธ์ระหว่างอินเดียและเวียดนามเป็นอย่างดีจนถึงปัจจุบัน

นอกจากนี้ อินเดียได้เป็นผู้นำในเวทีระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการประชุมความสัมพันธ์เอเชียในปี 1947 (Asian Relations Conference) และการประชุมเอเชียของกลุ่มประเทศเอเชียและแอฟริกา ณ เมืองบันดุง อินโดนีเซีย (Bandung's Afro-Asian Conference) ด้วยบทบาทดังกล่าวทำให้อินเดียก้าวมาสู่การเป็นประธานคณะกรรมการนานาชาติเพื่อกำกับควบคุมรัฐอินโดจีน (ลาว เวียดนาม และกัมพูชา) ภายหลังได้รับเอกราชจากฝรั่งเศสตามสนธิสัญญาเจนีวาในปี 1954 เพื่อแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นในอนุภูมิภาค[10] ซึ่งในรูปแบบดังกล่าวถือเป็นลักษณะของการทูตแบบพหุภาคีที่อินเดียต้องการจะนำเสนอในระบบระหว่างประเทศ เนื่องจากการทูตแบบดังกล่าวเปิดโอกาสให้รัฐไม่ว่าจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่สามารถมีสิทธิและเสียงในที่ประชุมระหว่างประเทศ และแต่ละประเทศสามารถกำหนดนโยบายของตนเองเพื่อต่อรองในเวทีพหุภาคีก่อนที่จะตัดสินใจร่วมกันนั่นเอง

ในช่วงการปะทะของโลกสังคมนิยมและเสรีนิยมในช่วงสงครามเย็น อินเดียได้นำการทูตแบบพหุภาคีมาใช้ในรูปแบบของการริเริ่มกลุ่มผู้ไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใด (Non-aligned Movement) เพื่อเป็นทางเลือกให้กับรัฐต่างๆ ในระบบโลก ให้สามารถตัดสินใจนโยบายต่างประเทศด้วยตนเอง โดยมิต้องพึ่งพามหาอำนาจเท่านั้น แนวคิดดังกล่าวได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากกัมพูชา ณ ขณะนั้นซึ่งได้ยึดหลักความเป็นกลางในการดำเนินนโยบายต่างประเทศและนำแนวคิดการอยู่ร่วมกันอย่างสันติมาปรับใช้ ในทางกลับกันพบว่าแนวทางการไม่ฝักใฝ่ฝ่ายใดที่อินเดียพยายามนำเสนอกลับไม่สามารถสื่อสารได้อย่างชัดเจนกับกลุ่มประเทศก่อตั้งอาเซียน เนื่องจากในระยะหลังอินเดียเอง

มีความโน้มเอียงไปยังสหภาพโซเวียต ซึ่งกลุ่มประเทศอาเซียนในช่วงเวลานั้นมีความวิตกกังวลและหวาดกลัวคอมมิวนิสต์ จึงทำให้อินเดียไม่สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อย่างชัดเจน

ภายหลังการสิ้นสุดสงครามเย็น อินเดียเริ่มใช้การทูตแบบพหุภาคีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อย่างชัดเจน โดยเฉพาะอย่างยิ่งหลังการเป็นสมาชิกของลาว เวียดนาม กัมพูชา และเมียนมาร์ จากเดิมที่เน้นการทูตแบบทวิภาคี อินเดียเริ่มสร้างแบบแผนการติดต่อกับภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านการประชุมสุดยอดผู้นำอินเดียอาเซียน (India-ASEAN Summit) ซึ่งเริ่มในปี 2002 ส่งผลให้เกิดความร่วมมือในหลายด้านทั้งทางเศรษฐกิจ การเมือง และสังคมวัฒนธรรม อาทิ เขตการค้าเสรีอาเซียนอินเดีย การประชุมสุดยอดผู้นำอินเดียอาเซียน การสนับสนุนการศึกษาและการวิจัยด้านอุตุนิยมวิทยา การจัดทำระบบเตือนภัยธรรมชาติ การเยี่ยมเยือนโดยกองทัพเรืออินเดีย การร่วมฝึกรบในเขตมหาสมุทรอินเดีย เป็นต้น นอกจากนี้ เพื่อสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกัน ยังมีโครงการแลกเปลี่ยนเยาวชนอินเดียอาเซียน การจัดแรลลี่รถยนต์อินเดียอาเซียน การฝึกอบรมนักการทูตอินเดีย-อาเซียน รวมถึงการให้มีโครงการแลกเปลี่ยนทางวิชาการและการบรรยายโดยผู้เชี่ยวชาญระหว่างสองภูมิภาคอีกด้วย ที่สำคัญในช่วงปี 2010 เป็นต้นมา อินเดียให้ความสำคัญกับการเชื่อมโยงอินเดียและอาเซียนเข้าด้วยกันผ่านเครือข่ายโครงสร้างขั้นพื้นฐาน[11] อาทิ

1. โครงการระเบียงเศรษฐกิจแม่โขงอินเดีย เพื่อเชื่อมโฮจิมินห์โดยผ่านกรุงเทพฯ และกรุงพนมเปญ ไปยังท่าเรือทวายเพื่อเชื่อมต่อกับโครงการระเบียงอุตสาหกรรมเชนไน บังกาลอร์ มุมไบ และระเบียงการพัฒนาอุตสาหกรรมอานธรประเทศ ทมิฬนาฑู กรรณาฏกะ และมหาราชฏะ

2. โครงการทางหลวงสามประเทศ (อินเดีย เมียนมาร์ และไทย) เพื่อเชื่อมกับทางหลวงเอเชียหมายเลข 1

3. โครงการทางรถไฟเดลีฮานอย เริ่มการศึกษาในปี 2006 เพื่อเชื่อมโยงมณีปุระอินเดียผ่านเมียนมาร์ ไทย ไปยังฮานอย เวียดนาม และต้องการศึกษาเส้นทางเพื่อเชื่อมไปยังมาเลเซียและสิงคโปร์ผ่านประเทศไทยภายใต้กรอบการพัฒนาเส้นทางรถไฟแห่งเอเชีย

4. โครงการท่าเรือ Kaladan Multimodal Transit Transport Project (KMTTP) เพื่อเชื่อมเมียนมาร์และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของอินเดีย

นอกจากอินเดียอาเซียนแล้ว เวทีพหุภาคีในระดับอนุภูมิภาคก็เกิดขึ้นเช่นกัน โดยมี 2 กรอบความร่วมมือที่คาบเกี่ยวบางรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ กล่าวคือกรอบความร่วมมือแม่โขงคงคา (Mekong Ganga Cooperation) อันประกอบด้วยอินเดีย เวียดนาม ไทย กัมพูชา ลาว และเมียนมาร์ และความริเริ่มแห่งอ่าวเบงกอลสำหรับความร่วมมือหลากหลายสาขาวิชาทางวิชาการและเศรษฐกิจ (BIMSTEC) อันประกอบด้วยอินเดีย เมียนมาร์ ศรีลังกา ไทย ภูฏาน บังกลาเทศ และเนปาล ซึ่งเป็นกรอบความร่วมมือเพื่อเชื่อมโยงประเทศรอบอ่าวเบงกอล

อนึ่ง ในการดำเนินนโยบายที่ผ่านมานั้นการไม่ก้าวก่ายกิจการภายในประเทศอื่น ถือเป็นหลักสำคัญอันสืบเนื่องมาจากแนวคิดการต่อต้านจักรวรรดินิยมและต่อต้านลัทธิอาณานิคม ด้วยเหตุนี้จึงทำให้อินเดียเพิกเฉยต่อชาวอินเดียในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผู้ซึ่งมีบทบาทสำคัญในช่วงการต่อสู้เพื่อเรียกร้องเอกราช โดยอินเดียถือว่าชาวอินเดียที่อยู่ในประเทศนั้นๆ ควรเคารพและถือเป็นส่วนหนึ่งของประเทศพำนักของตน แม้นโยบายดังกล่าวจะสร้างความไม่พึงใจต่อชาวอินเดียพลัดถิ่น แต่กลับได้รับคำชื่นชมอันดีจากประเทศในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ซึ่งกำลังอยู่ในช่วงของการสร้างประเทศหลังได้รับเอกราช[12] นอกจากนี้ แม้อินเดียจะได้รับการยกย่องว่าเป็นเสาหลักแห่งประชาธิปไตย แต่อินเดียมิได้ส่งออกความเป็นประชาธิปไตยในบริบทความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ เนื่องจากประชาธิปไตยในอินเดียเน้นการเคารพความแตกต่างหลากหลาย ซึ่งในระบบการเมืองของอินเดียมิได้มีพรรคการเมืองแบบเสรีนิยมเท่านั้น ในหลายรัฐเช่นเบงกอลตะวันตกและเกรละ ยังมีรัฐบาลท้องถิ่นซึ่งมาจากพรรคคอมมิวนิสต์ ด้วยลักษณะดังกล่าว จึงไม่น่าแปลกใจนักหากอินเดียจะมีความสัมพันธ์อันดีกับประเทศสังคมนิยม เช่นเวียดนามหรือประเทศที่อยู่ภายใต้รัฐบาลทหารอย่างเช่นประเทศไทย

มหาอำนาจที่อ่อนโยนและสันติ

แนวคิดเรื่องการไม่ใช้ความรุนแรง ความอ่อนโยน และสันติวิธีนั้นปรากฏอยู่ในนโยบายการต่างประเทศของอินเดีย และอินเดียพยายามนำแนวคิดดังกล่าวสื่อสารต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังปรากฏชัดที่สุดคือการนำเสนอแนวคิดปัญจศีลในการอยู่ร่วมกันอย่างสันติ อันประกอบไปด้วยแนวคิดที่สำคัญ 5 ประการ ได้แก่ 1) การเคารพในบูรณภาพของดินแดนและ

เอกราชของรัฐอื่นๆ 2) การไม่ใช้ความรุนแรง 3) การไม่แทรกแซงกิจการภายในของรัฐอื่นๆ 4) การให้ความเสมอภาคและร่วมมือเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน และ 5) การอยู่ร่วมกันโดยสันติ แนวคิดดังกล่าวได้รับการสนับสนุนจากที่ประชุมบันดุง ในปี 1955 ซึ่งสมเด็จพระนโรดมสีหนุ กษัตริย์แห่งกัมพูชาในขณะนั้น ได้นำหลักการดังกล่าวมาปรับใช้ในนโยบายการต่างประเทศของกัมพูชาอีกด้วย[13]

นอกจากนี้ อินเดียยังได้ประชาสัมพันธ์หลักคิดของคานธีในฐานะต้นแบบแห่งสันติวิธี นำเสนอในรูปแบบนิทรรศการภาพถ่าย การสัมมนาวิชาการ การนำเสนอแนวคิดของคานธี การมอบรางวัลคานธีเพื่อสันติภาพ การพัฒนาและการลดอาวุธ รวมถึงการส่งมอบรูปปั้นของมหาตมา คานธีเพื่อประดิษฐานยังประเทศต่างๆ ในภูมิภาคอีกด้วย ดังเช่นในปี 1991 อินเดียได้มอบรูปปั้นของคานธีที่เป็นภาพแทนถึงการไม่ใช้ความรุนแรงให้กับนายกรัฐมนตรีฮุนเซนของกัมพูชา ในวันที่ 9 มกราคม 1991 ภายหลังสิ้นสุดสงครามกลางเมืองในกัมพูชา โดยรูปปั้นคานธีดังกล่าวปัจจุบันตั้งอยู่ที่สวนเสรีภาพใจกลางกรุงพนมเปญ[14] นอกจากนี้เมื่อมีข้อพิพาทใดๆ เกิดขึ้นในระบบระหว่างประเทศ อินเดียมักเสนอแนะให้ชาติต่างๆ ระงับข้อพิพาทด้วยการเจรจาอย่างสันติ ดังเช่นกรณีข้อพิพาทในทะเลจีนใต้ อินเดียได้เสนอให้แต่ละรัฐปฏิบัติตามกฎหมายระหว่างประเทศ แก้ปัญหาตามวิธีทางการทูตในประชาคมระหว่างประเทศ ซึ่งอินเดียได้เสนอให้ทะเลจีนใต้และมหาสมุทรเอเชียแปซิฟิกเป็นพื้นที่ที่มีการเดินเรืออย่างเสรีมั่นคงและปลอดภัย[15]

นอกจากนี้ ดังที่ ดร. คริส ออกเด็น ได้กล่าวถึงอินเดียในฐานะมหาอำนาจที่มีความรับผิดชอบนั้น อินเดียได้ใช้ขีดความสามารถโดยเฉพาะทางการทหารที่ตนมีเพื่อรักษาซึ่งสันติภาพแก่ประชาคมโลก นับตั้งแต่ปี 1945 นั้น อินเดียถือเป็นกลุ่มอาสาสมัครขนาดใหญ่ที่สุดในโลก ที่อุทิศตนให้กับปฏิบัติการรักษาสันติภาพขององค์การสหประชาชาติ[16] ซึ่งทหารอินเดียได้ปฏิบัติภารกิจในช่วงสงครามเย็นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงในช่วงปี 1992–3 ที่รัฐบาลอินเดียได้ส่งกองกำลังกว่า 1373 หน่วยเข้าปฏิบัติภารกิจสันติภาพในกัมพูชา[17] นอกจากนี้ แม้จะมีกองกำลังทหารที่เข้มแข็ง แต่อินเดียมิได้ส่งออกเพื่อปฏิบัติการรบ แต่กองทหารเหล่านี้มีบทบาทในเชิงการทูต โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทูตโดยกองทัพเรือ ซึ่งมีเป้าหมายสำคัญเพื่อสร้างมิตรภาพและความร่วมมือระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้โดยกองทัพเรือของ

อินเดียจะเดินทางไปเยี่ยมเยือนประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ผ่านคาบสมุทรมะละกาเข้าสู่ทะเลจีนใต้[18] อนึ่ง ในการเดินทางดังกล่าวอินเดียยังได้เชื่อมถึงการเดินเรือในยุคโบราณ ซึ่งกษัตริย์อินเดียแห่งราชวงศ์โจละเคยเดินทางไปยังเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อรักษาสันติภาพและความมั่นคงทางการเดินเรือทางทะเลในภูมิภาคอีกด้วย[19] อย่างไรก็ตาม มีข้อวิพากษ์ถึงการเพิ่มขีดความสามารถด้านการทหารและนิวเคลียร์ของอินเดีย อาจก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงบทบาทและนโยบายต่างประเทศของอินเดียในทางที่แข็งกร้าวเพิ่มมากขึ้น แต่ในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดียนั้น การมีขีดความสามารถด้านการทหารที่เพิ่มมากขึ้นเป็นไปเพื่อสร้างความชอบธรรมในการกล่าวถึงสันติภาพในเวทีโลกนั่นเอง

มหาอำนาจทางวัฒนธรรม

วัฒนธรรมมีบทบาทสำคัญในฐานะเป็นเครื่องมือในความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ อินเดียที่ซึ่งเชื่อมั่นว่าตนเองเป็นผู้นำและมหาอำนาจด้านอารยธรรมของโลก ได้ดำเนินการจัดตั้งสภาความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมแห่งอินเดีย (Indian Council for Cultural Relations) ขึ้นในปี 1950 โดยมีวัตถุประสงค์คือ

> *'...เพื่อมีส่วนร่วมในการกำหนดและดำเนินนโยบายและโครงการเกี่ยวกับการต่างประเทศของอินเดียในแง่ความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรม เพื่อกระตุ้นและสร้างความสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมและความเข้าใจอันดีระหว่างอินเดียและประเทศอื่นๆ เพื่อสนับสนุนการแลกเปลี่ยนทางวัฒนธรรมกับประเทศอื่นๆ และผู้คนในประเทศนั้นๆ และเพื่อพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ...*[20]'

สภาความสัมพันธ์ฯ มีบทบาทสำคัญในการส่งออกวัฒนธรรมของอินเดียเพื่อสื่อสารกับนานาประเทศ โดยจัดส่งการแสดงร่วมเผยแพร่วัฒนธรรมในประเทศต่างๆ ทั้งนี้ อินเดียมิได้มีแบบแผนตายตัวในการกำหนดความหมายของวัฒนธรรมอินเดีย แต่อินเดียใช้ความหลากหลายและความร่ำรวยในวัฒนธรรมที่มีอยู่ของตนนั้น ในการแสดงออกสู่สายตานานาประเทศ ผู้ชมจึง

ได้เห็นภาพอินเดียที่มีความแตกต่าง ทั้งการแต่งกาย การฟ้อนรำ อาหาร ดนตรี ภาษาของชาวอินเดีย นับแต่แคชเมียร์จนถึงทมิฬนาฑู จากปัญจาบถึงเบงกาลี แม้กระทั่งในการนำเสนอภาพยนตร์อินเดีย อินเดียมิได้นำเสนอเพียงแค่บอลลีวูด (Bollywood) หรืออุตสาหกรรมภาพยนตร์ภาษาฮินดีเพียงเท่านั้น แต่อินเดียยังได้นำอุตสาหกรรมภาพยนตร์ภาษาท้องถิ่นอื่นๆ นำเสนอด้วยไม่ว่าจะเป็นภาพยนตร์ภาษาเตลูกู หรือ Tollywood ภาพยนตร์ภาษาทมิฬ (Kollywood) หรือแม้กระทั่งภาษามารายาลัม (Mollywood) ทั้งหมดนี้ล้วนแล้วแต่สื่อให้เห็นถึงเอกภาพในความหลากหลาย (Unity in Diversity) การจัดกิจกรรมดังกล่าวเกิดจากความร่วมมือของหน่วยวัฒนธรรมในสถานทูตของอินเดียในแต่ละแห่ง และนอกจากนี้ในบางประเทศยังมีศูนย์วัฒนธรรมอินเดีย ซึ่งมีหน้าที่สำคัญในการเผยแพร่วัฒนธรรม จัดกิจกรรมการอบรมภาษาและการแสดงอินเดีย รวมถึงการจัดนิทรรศการบรรยายงานวิชาการและเสวนาโดยในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ศูนย์วัฒนธรรมอินเดียตั้งอยู่ที่อินโดนีเซีย มาเลเซีย ไทย เมียนมาร์ และเวียดนาม นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนนักวิชาการอินเดียให้ดำรงตำแหน่งศาสตราจารย์อาคันตุกะสภาความสัมพันธ์วัฒนธรรมแห่งอินเดีย (ICCR Chair) เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับอินเดียในสาขาต่างๆ ณ สถาบันอุดมศึกษาในต่างประเทศ โดยการคัดเลือกและการจัดส่งนักวิชาการดังกล่าว เกิดขึ้นจากความต้องการของทั้งประเทศที่ให้และประเทศที่รับ และดำเนินภายใต้สัญญาความร่วมมือระหว่างกัน ฉะนั้น การดำเนินนโยบายดังกล่าวจึงเป็นไปโดยสมัครใจและบนประโยชน์ของทั้งสองประเทศนั่นเอง

รูปแบบของการทูตเชิงวัฒนธรรมที่สำคัญอีกรูปแบบคือการให้ทุนการศึกษาของสภาความสัมพันธ์วัฒนธรรมแห่งอินเดีย (ICCR Scholarship) แก่นักเรียนจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ อินเดียได้ริเริ่มการให้ทุนการศึกษาสำหรับนักศึกษาระดับชั้นปริญญาตรีถึงปริญญาเอก โดยนักศึกษาจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากจะได้รับผ่านทางทุนกลางที่จัดสรรให้แต่ละประเทศแล้ว นักศึกษาจากกลุ่มประเทศในกรอบความร่วมมือแม่โขงคงคา (ไทย ลาว เวียดนาม กัมพูชา และเมียนมาร์) ยังได้รับทุนเพิ่มเติมพิเศษภายใต้กรอบความร่วมมือดังกล่าว อนึ่ง นักศึกษาที่ได้รับทุนจะได้รับการสนับสนุนค่าศึกษาเล่าเรียน ค่าใช้จ่ายประจำเดือน ค่าหนังสือและอุปกรณ์การเรียน ทั้งนี้ ในบางทุนอาจได้รับการสนับสนุนค่าเดินทางไป-กลับอินเดียอีกด้วย

นอกจากนี้ นักศึกษาทุนดังกล่าวยังมีโอกาสทัศนศึกษาในอินเดียผ่านกิจกรรมการเข้าค่ายที่จัดโดยกระทรวงการต่างประเทศ เพื่อสร้างความสัมพันธ์ระหว่างนักศึกษาจากทั่วทุกมุมโลกและเรียนรู้วัฒนธรรมอินเดีย ทั้งนี้ ในกรอบแนวคิดของอินเดียเชื่อว่าในการให้การศึกษาถือเป็นการเปิดโอกาสให้นักศึกษาได้สัมผัสและเข้าใจวัฒนธรรมอินเดียเพิ่มมากขึ้น และศิษย์เก่าเหล่านี้จะสามารถเป็นสะพานเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศได้เป็นอย่างดีเมื่อภายหลังสำเร็จการศึกษา ดังจะเห็นได้จากสุนทรพจน์ของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงการต่างประเทศของอินเดียที่ว่า

> *'...ศิษย์เก่าทุนรัฐบาลอินเดียต่างปฏิบัติหน้าที่ในฐานะทูตสัมพันธไมตรีของอินเดีย พวกเขาเหล่านี้ได้พำนักในอินเดียในช่วงเวลาหนึ่งและเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรม ประเพณีและระบบคิดแบบอินเดีย ดังนั้น เมื่อพวกเขาได้กลับบ้านภายหลังสำเร็จการศึกษา อย่างน้อยพวกเขาก็ได้นำความเป็นอินเดียกลับไปด้วย...'*[21]

ตัวอย่างศิษย์เก่าทุนรัฐบาลอินเดียที่ประสบผลสำเร็จ ได้แก่ เลขาธิการอาเซียนคนปัจจุบัน Le Luong Minh จากประเทศเวียดนาม เป็นต้น

อนึ่ง ด้วยความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อินเดียสามารถใช้วัฒนธรรมร่วมเหล่านี้ในฐานะสิทธิอันชอบธรรมในการสร้างปฏิสัมพันธ์ทางการทูตกับประเทศในภูมิภาค ตัวอย่างของการใช้ความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมเห็นได้จากนโยบายดังต่อไปนี้ ตัวอย่างที่ 1 การทูตเชิงโบราณคดี ด้วยสถาปัตยกรรมโบราณในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้รับอิทธิพลจากอารยธรรมอินเดีย จึงทำให้อินเดียสามารถส่งต่อความช่วยเหลือและแลกเปลี่ยนทางวิชาการกับประเทศในภูมิภาคนี้ได้ ทั้งนี้หน่วยงานที่มีความสำคัญรับผิดชอบภารกิจดังกล่าวภายใต้การประสานของกระทรวงการต่างประเทศอินเดียคือ องค์กรสำรวจทางโบราณคดีแห่งอินเดีย (Archaeological Survey of India) ดังจะเห็นได้ชัดจากกรณีกัมพูชาซึ่งอินเดียได้สนับสนุนการบูรณะนครวัดและปราสาทตาพรหม นับแต่ปี 1980 จนกระทั่งปัจจุบัน ตามคำร้องขอของรัฐบาลกัมพูชา นอกจากนี้ ยังมีการศึกษาค้นคว้าสถาปัตยกรรมในอินโดนีเซีย การบูรณะปราสาทวัดภูในลาว

โครงการบูรณะมรดกโลกหมี่เซินที่เวียดนาม และการศึกษาทางโบราณคดีในเมียนมาร์ เป็นต้น[22] อนึ่ง นอกจากเพื่อผลประโยชน์ร่วมสมัย การบูรณะและส่งเสริมสถาปัตยกรรมในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ดังกล่าว ยังเป็นส่วนหนึ่งเพื่อสร้างความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมที่สามารถเดินทางถึงกันผ่านโครงข่ายถนนและโครงสร้างขั้นพื้นฐานที่อินเดียพยายามดำเนินการ ซึ่งจะนำเส้นทางเหล่านี้สู่การพัฒนาเพื่อเป็นเส้นทางท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมต่อไป ดังที่ Kapur ได้กล่าวว่า

> *'ปราสาทเขมร (ที่ได้รับอิทธิพลจากอินเดีย) ในประเทศ (สุโขทัย–อยุธยา) ในกัมพูชา (นครวัด) ในลาว (วัดภู) และเวียดนาม (ปราสาทของชาวจาม) คือแหล่งดึงดูดชั้นดีสำหรับนักท่องเที่ยวจากอินเดีย...ในขณะเดียวกันก็จะมีกลุ่มพุทธศาสนิกชนจากกัมพูชา ลาว และเวียดนามมาเยือนดินแดนของพระพุทธเจ้าเพิ่มมากขึ้น การมีเส้นทางเชื่อมโยงทั้งทางรถไฟและถนนซึ่งพาดผ่านประเทศไทย ย่อมจะเกิดประโยชน์อย่างมาก...*[23]'

ตัวอย่างที่สอง การสนับสนุนการศึกษาภาษาสันสกฤต ด้วยความที่ภาษาสันสกฤตมีอิทธิพลต่อภาษาท้องถิ่น จารึก วรรณกรรม คำหยิบยืม รวมถึงการตั้งผู้คนและสถานที่ในประเทศไทย กัมพูชา ลาว ฟิลิปปินส์ สิงคโปร์ และอินโดนีเซีย จึงทำให้ภาษาสันสกฤตกลายเป็นส่วนหนึ่งในการทูตเชิงวัฒนธรรมของอินเดียในฐานะสิ่งเชื่อมระหว่างอินเดียและเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยอินเดียได้สนับสนุนนักวิชาการผู้มีความเชี่ยวชาญด้านดังกล่าวไปยังมหาวิทยาลัย เช่น จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร และมหาวิทยาลัยพระพุทธศาสนาพระสีหนุราช (กัมพูชา) โดยเฉพาะอย่างยิ่งได้สนับสนุนการจัดตั้งศูนย์สันสกฤตศึกษา ณ มหาวิทยาลัยศิลปากร ในประเทศไทย อนึ่ง ในเดือนพฤศจิกายน 2559 รัฐบาลอินเดียจะทูลเกล้าฯ ถวายรางวัลภาษาสันสกฤตแด่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี อีกด้วย

ตัวอย่างที่สาม การส่งเสริมวรรณกรรม การแสดง และการศึกษารามายณะ เนื่องจากรายมายณะได้มีบทบาทสำคัญในการหล่อหลอมวัฒนธรรม

และความเชื่อของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ถึงแม้วรรณคดีดังกล่าวจะถูกถ่ายทอดในหลายสำนวนและถูกเรียกขานในชื่อที่ต่างกันออกไป แต่รามายณะยังคงเป็นเครื่องร้อยสัมพันธ์ทางวัฒนธรรมระหว่างสองภูมิภาค เมื่อตระหนักในความเชื่อมโยงดังกล่าว รัฐบาลอินเดียได้สนับสนุนการศึกษาวิจัยและการจัดประชุมนานาชาติว่าด้วยรามายณะขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ นอกจากนี้ ยังได้ส่งคณะนักแสดงนาฏยศิลป์อินเดียเข้าร่วมมหกรรมที่เกี่ยวข้องกับรามายณะในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้อีกด้วย

ตัวอย่างที่สี่ การทูตเชิงพระพุทธศาสนา เป็นอีกหนึ่งในเครื่องมือสำคัญที่เชื่อมโยงสุวรรณภูมิ (ภาคพื้นทวีปเอเชียตะวันออกเฉียงใต้) โดยรัฐบาลอินเดียได้ริเริ่มสร้างความสัมพันธ์อันดีในด้านดังกล่าว นับตั้งแต่สมัยนายกรัฐมนตรี ยาวหราล เนห์รู ได้เชิญให้ผู้นำในชาติเอเชียตะวันออกเฉียงใต้สร้างวัดทางพระพุทธศาสนาเพื่อเฉลิมฉลองครบรอบ 25 พุทธศตวรรษ อีกทั้งยังสนับสนุนให้มีการเดินทางมาแสวงบุญยังสังเวชนียสถานสี่ โดยดำเนินการประชาสัมพันธ์เส้นทางและปรับปรุงโครงสร้างพื้นฐานบางประการเพื่อรองรับนักท่องเที่ยว พร้อมทั้งงดเว้นการชำระค่าวีซ่าให้นักบวชในพระพุทธศาสนาที่เดินทางมาแสวงบุญในอินเดีย อนึ่ง เหล่าผู้นำและข้าราชการระดับสูงเมื่อเยือนประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนาในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มักจะนำของที่ระลึกที่เกี่ยวข้องกับพระพุทธศาสนา อาทิ ต้นโพธิ์ พระบรมสารีริกธาตุหรือพระพุทธรูป มอบแด่ประเทศที่ไปเยือนอีกด้วย และล่าสุดนั้นอินเดียได้สถาปนามหาวิทยาลัยนาลันทาซึ่งครั้งหนึ่งเคยเป็นมหาวิทยาลัยและแหล่งเรียนรู้ทางพระพุทธศาสนาที่เก่าแก่ของโลกขึ้นมาอีกครั้ง โดยขอรับความร่วมมือจากประเทศในเอเชีย โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เพื่อร่วมจัดทำหลักสูตรและสนับสนุนการดำเนินงานดังกล่าว[24] อย่างไรก็ตาม มีผู้ตั้งข้อสังเกตว่าอินเดียนั้นหลีกเลี่ยงที่จะใช้ศาสนาในทางการเมืองเนื่องจากหลักคิดเรื่องฆราวาสนิยม (Secularism) เหตุใดจึงดำเนินการทูตเชิงพระพุทธศาสนา นักวิชาการด้านความสัมพันธ์ระหว่างประเทศแห่งมหาวิทยาลัยจาดาร์ปุร์ อินเดียได้กล่าวว่า พระพุทธศาสนาในทัศนะของอินเดียถือเป็นปรัชญา ฉะนั้น ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาจึงเป็นการเผยแพร่ปรัชญาเช่นเดียวกับนำเสนอเรื่องโยคะนั่นเอง[25]

และตัวอย่างสุดท้ายพิพิธภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองเอเชียภายใต้กรอบความร่วมมือแม่โขงคงคา (MGCs Asian Traditional Textile Museum) ตั้งอยู่ ณ เมืองเสียมเรียบ ประเทศกัมพูชา พิพิธภัณฑ์ดังกล่าวนำเสนอให้

เห็นถึงความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างผู้คนในลุ่มแม่น้ำคงคาและแม่น้ำโขง ซึ่งนอกจากจะมีวัฒนธรรมแม่น้ำเหมือนกันแล้ว ยังพยายามสื่อให้เห็นถึงความคล้ายคลึงกันของวัฒธรรมการผลิตผ้าพื้นเมืองในสองภูมิภาคผ่านเทคนิคอิกัต (Ikat) ที่สามารถพบเห็นได้ในอินเดีย ประเทศไทย อินโดนีเซีย ลาว เวียดนาม และกัมพูชา ซึ่งส่งต่อและเรียนรู้ผ่านการค้าขายระหว่างกันนับแต่ศตวรรษที่ 3 อีกด้วย[26]

นอกจากนี้แล้วในเชิงความร่วมมือทางวัฒนธรรม อินเดียได้ขยายขอบเขตเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ในฐานะจุดเชื่อมโยงทางอารยธรรมซึ่งมีประวัติศาสตร์ทางการค้า โดยเป็นส่วนหนึ่งในโครงการ MAUSAM ซึ่งต้องการประกาศเส้นทางอารยธรรมทางทะเลเชื่อมโยงเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เอเชียใต้ ตะวันออกกลาง และทวีปแอฟริกา ให้เป็นส่วนหนึ่งของเส้นทางอารยธรรมภายใต้ความร่วมมือนานาชาตินั่นเอง

มหาอำนาจด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์

แม้อินเดียจะตระหนักถึงความสำคัญของการพัฒนาเช่นเดียวกับประเทศที่กำลังพัฒนาอื่นๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แต่จุดเน้นของอินเดียมิได้อยู่ที่โครงสร้างขั้นพื้นฐาน หรือการให้ความช่วยเหลือทางวัตถุ แต่อินเดียมุ่งเน้นที่จะให้ความช่วยเหลือด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ผ่านสถาบันฝึกอบรมในสาขาต่างๆ ในประเทศของตน จึงทำให้อินเดียได้ริเริ่มโครงการความร่วมมือทางเทคนิคและเศรษฐกิจแห่งอินเดีย (The Indian Technical and Economic Cooepration-ITEC) ขึ้นในปี 1964 โดยมุ่งหวังเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถของบุคลากรที่มาจากกลุ่มประเทศกำลังพัฒนาในสาขาต่างๆ ประกอบไปด้วยบัญชี ธนาคาร การเงิน เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสาร การบริหารจัดการ การพัฒนาชนบท การพัฒนาผู้ประกอบการ หลักสูตรพิเศษ สิ่งแวดล้อมและพลังงาน เป็นต้น ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของความร่วมมือในกลุ่มประเทศกำลังพัฒนา (South-South Cooperation) ภายหลังร่วมการอบรมดังกล่าว รัฐบาลอินเดียจะรักษาความสัมพันธ์กับศิษย์เก่าเหล่านี้ผ่านการจัดกิจกรรม ITEC Day โดยสถานทูตในแต่ละประเทศเพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการได้พบปะสังสรรค์ระหว่างกัน อนึ่ง ITEC แม้ในระยะแรกจะมีลักษณะเป็นโครงการความร่วมมือทวิภาคี แต่ภายหลังได้พัฒนาขึ้นในลักษณะความร่วมมือพหุภาคี โดยเฉพาะอย่างยิ่งมีโครงการอบรมสำหรับ

ASEAN, BIMSTEC และ MGCs[27]

อนึ่ง นอกจากโครงการดังกล่าวแล้ว บทบาทด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ของอินเดียในบริบทอาเซียนเด่นชัดเพิ่มมากขึ้น โดยเฉพาะภายหลังการเข้าเป็นสมาชิกของเวียดนาม เมียนมาร์ ลาว และกัมพูชา (CLMV) ทำให้อาเซียนมีสมาชิกครบ 10 ประเทศโดยสมบูรณ์ในปี 1999 อย่างไรก็ตาม การเข้ามาของสมาชิกใหม่ทำให้เกิดช่องว่างการพัฒนาระหว่างสมาชิกในอาเซียน ดังนั้น เพื่อบูรณาการอาเซียนเข้าด้วยกัน อินเดียจึงเข้ามามีบทบาทสำคัญ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์กลุ่มประเทศ CLMV ดังกล่าว ใน 3 ด้านอันประกอบไปด้วย

1. การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมภาษาอังกฤษ (Centre for English Language Training) อินเดียให้ความสำคัญต่อภาษาอังกฤษในฐานะหนึ่งในภาษาทางการของประเทศและภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในเวทีระหว่างประเทศ ฉะนั้น เพื่อยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มประเทศ CLMV ให้สามารถบูรณาการเข้ากับสมาชิกอาเซียนเดิมได้ จึงจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมภาษาอังกฤษขึ้นเพื่อให้ประชาชนและนักธุรกิจในประเทศเหล่านี้มีทักษะการสื่อสารภาษาอังกฤษในระดับที่สามารถแข่งขันในระดับท้องถิ่น อนุภูมิภาค ภูมิภาค และบนตลาดโลกได้ ซึ่งย่อมจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาเศรษฐกิจในระดับพื้นฐานนั่นเอง[28] อนึ่ง ในการดำเนินงานดังกล่าวข้างต้น อินเดียจะจัดส่งผู้เชี่ยวชาญจากมหาวิทยาลัยภาษาอังกฤษและภาษาต่างประเทศ (The English and Foreign Languages University, Hyderabad) ไปยังศูนย์ต่างๆ ในแต่ละประเทศ เพื่อทำการอบรมทักษะด้านภาษาอังกฤษ รวมถึงวางแผนหลักสูตรเพื่อใช้ในอนาคต

2. การจัดตั้งศูนย์พัฒนาผู้ประกอบการ (Entrepreneurship Development Centre) สถาบันพัฒนาผู้ประกอบการแห่งอินเดียมีหน้าที่หลักในการจัดตั้งศูนย์พัฒนาผู้ประกอบการในกลุ่มประเทศ CLMV โดยมีเป้าประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนในเชิงองค์ความรู้ การบริหารจัดการและเทคนิคของผู้ประกอบการ[29]

3. การจัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเทคโนโลยีสารสนเทศ (IT Learning Centre) อินเดียได้จัดตั้งศูนย์ฝึกอบรมเทคโนโลยี เพื่อพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและประชาชน รวมถึงการสนับสนุนอุปกรณ์คอมพิวเตอร์สำหรับกลุ่มประเทศ CLMV

อนึ่ง นอกจากการพัฒนาและยกระดับทรัพยากรมนุษย์ในด้านดังกล่าวแล้ว อินเดียยังมีบทบาทสำคัญในการผลิตและจำหน่ายยาปฏิชีวินะที่มีราคาถูก เพื่อให้ประชาชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีฐานะยากจน สามารถเข้าถึงผลิตภัณฑ์ทางการแพทย์

นอกจากนี้ ชาวอินเดียพลัดถิ่นที่ทำงานในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในปัจจุบัน ไม่ได้เป็นผู้นำเสนอภาพของอินเดียในเชิงวัฒนธรรมเพียงอย่างเดียวเท่านั้น แต่ชาวอินเดียพลัดถิ่นซึ่งดำรงตำแหน่งระดับสูงในอุตสาหกรรมบริษัทเอกชน หรือองค์กรระหว่างประเทศในภูมิภาค ได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมืออาชีพ (Professionalism)[30] ของชาวอินเดียในการทำงาน ซึ่งเป็นผลมาจากคุณภาพของการศึกษาและการพัฒนาคุณภาพมนุษย์ของอินเดียที่มีประสิทธิภาพนั่นเอง

เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้อะไรในยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดีย

แนวคิดที่กำหนดรูปแบบมหาอำนาจที่อินเดียต้องการนั้นส่งผลดีต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในหลายประการ กล่าวคือ ประการที่ 1 อินเดียเคารพอำนาจอธิปไตยและการตัดสินใจของรัฐอื่นๆ รวมถึงสนับสนุนการเจรจาและแก้ปัญหาในระดับพหุภาคี สะท้อนให้เห็นว่าอินเดียพร้อมที่จะสนับสนุนอาเซียนในฐานะองค์กรระหว่างประเทศ ซึ่งเป็นพื้นที่ให้รัฐไม่ว่าจะมีขนาดเล็กหรือใหญ่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้มีพื้นที่ในการนำเสนอความต้องการและร่วมกำหนดนโยบายในระดับภูมิภาค

ประการที่ 2 ด้วยประวัติศาสตร์และภาพลักษณ์ของอินเดียที่สันติอ่อนโยน และไม่ใช้ความรุนแรง อีกทั้งไม่เคยมีข้อพิพาทและรุกรานเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ทำให้อินเดียมีความชอบธรรมที่จะเข้ามามีบทบาทในกระบวนการสันติภาพและความมั่นคงในภูมิภาค กอรปกับการที่อินเดียมีขีดความสามารถทางการทหารที่เพิ่มมากขึ้น และสามารถนำมาใช้เพื่อสร้างระเบียบและสันติภาพในระบบระหว่างประเทศ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงควรแสวงหาความร่วมมือกับอินเดียภายใต้กรอบยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจดังกล่าว

ประการที่ 3 แม้อินเดียจะมีอารยธรรมที่ยิ่งใหญ่ แต่ในเชิงการทูตทางวัฒนธรรมของอินเดียนั้น คือการให้ความเคารพในความแตกต่างหลากหลายทางวัฒนธรรมและนำมาใช้ในฐานะเครื่องมือทางความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ

ฉะนั้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะพื้นที่ที่มีความซับซ้อนและมีความหลากหลายทางวัฒนธรรมเช่นกัน จึงควรเคารพในความแตกต่างดังกล่าวและนำวัฒนธรรมมาแลกเปลี่ยนเรียนรู้ รวมถึงสร้างพื้นที่ประชาคมข้ามชาติที่เปิดโอกาสให้ความแตกต่างเหล่านี้ได้มีพื้นที่ในการนำเสนออัตลักษณ์ ซึ่งเป็นการเอื้อให้เกิดการทูตภาคประชาชน (people-to-people contact) อีกทั้งในความเชื่อมโยงทางวัฒนธรรมระหว่างสองภูมิภาค เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ควรใช้โอกาสดังกล่าวดึงดูดนักท่องเที่ยวจากอินเดียให้เดินทางมาเยือน และเปิดพื้นที่การศึกษาและการวิจัยเพื่อสร้างองค์ความรู้ทางประวัติศาสตร์ร่วมกัน

ประการที่ 4 ด้วยอินเดียให้ความสำคัญกับการศึกษาและการพัฒนาศักยภาพมนุษย์ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงควรใช้โอกาสดังกล่าวตักตวงทักษะ ประสบการณ์ และการฝึกอบรมสัมมนาที่เปิดโอกาสให้ข้าราชการและพลเรือนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ได้เดินทางเข้าร่วม ซึ่งนอกจากจะได้องค์ความรู้กลับมาพัฒนาประเทศแล้ว พื้นที่ดังกล่าวยังเปิดโอกาสให้ผู้อบรมจากเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ได้พบปะกับผู้เข้าร่วมโครงการในภูมิภาคเดียวกันและจากต่างภูมิภาค ทำให้ได้แลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและสร้างเครือข่ายความร่วมมือเพื่อร่วมกันในอนาคต

ประการสุดท้าย แม้อินเดียจะไม่ได้จัดวางเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ในฐานะจุดหมายของนโยบายต่างประเทศอินเดีย แต่บทบาทในฐานะสะพานเชื่อมภูมิภาคในยุทธศาสตร์การต่างประเทศอินเดียนั้น ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถเชื่อมโยงกับภูมิภาคอื่นๆ ได้มากขึ้น ดังเช่นยุทธศาสตร์อินโด-แปซิฟิก ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นจุดนัดพบของมหาสมุทรอินเดียและมหาสมุทรแปซิฟิก หรือการผนวกเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นพื้นที่ส่วนหนึ่งในกรอบความร่วมมือแห่งมหาสมุทรอินเดีย ทำให้เอเชียตะวันออกเฉียงใต้สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับภูมิภาคแอฟริกาตะวันออก นอกจากนี้ เส้นทางหลวงเชื่อมอินเดีย เมียนมาร์ และประเทศไทย รวมถึงเส้นทางรถไฟอินเดียเวียดนาม ยังเป็นส่วนหนึ่งของยุทธศาสตร์ที่อินเดียต้องการจะเป็นส่วนหนึ่งของทางหลวงแห่งเอเชีย และเส้นทางรถไฟแห่งเอเชีย ซึ่งความต้องการของอินเดียดังกล่าวล้วนเป็นประโยชน์ต่อเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เพื่อให้เกิดความร่วมมือในระดับที่กว้างมากยิ่งขึ้น

ฉะนั้น เอเชียตะวันออกเฉียงใต้จึงมีตำแหน่งแห่งที่ในการต่างประเทศของอินเดียและช่วยเติมเต็มมหาภารตะ (อินเดียที่ยิ่งใหญ่) ให้สมบูรณ์ขึ้น

ในทางกลับกันแต่ละรัฐในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ รวมถึงอาเซียนเองต้องพิจารณาเช่นกันว่า จะแสวงหาความร่วมมือและสร้างความสัมพันธ์กับอินเดียในลักษณะใด จึงจะตอบรับและสอดคล้องกับยุทธศาสตร์การเป็นมหาอำนาจของอินเดียดังกล่าว

เชิงอรรถ

[1] Ghosh, L. (2013). *India-Thailand Relations Through Ages: Historical Links to the Contemporary Convergences*. Bangkok: Sangsan Publisher, p. 19.

[2] Interview with an Indian Professor from department of South and Southeast Asian studies, University of Calcutta, by Piyanat Soikham, at Indian Council for Cultural Relations Regional Office, Kolkata, 8 September 2016.

[3] Ganguly, S. (2010). Introduction. In S. Ganguly (Ed.), *India's Foreign Policy: Retrospect and prospect*. New Delhi: Oxford University Press. P. 2-3.

[4] Majumdar, A. K. (1982). *Southeast Asia in Indian Foreign Policy: A Study of India's Relations with Southeast Asian Countries from 1962-1982*. Culcutta: Naya Prokash. P. 18.

[5] Piyanat Soikham (2015), Revisiting the Indian Roles in Promoting Peace and Security in ASEAN, paper presented at the Discussion Panel on Major Power Relations and Engagement with Southeast Asia, organized by Office of the National Security Council on 18th August 2015, at Conrad Hotel, Bangkok.

[6] Chris Ogden (2014), *Indian Foreign Policy*, Cambridge, Polity Press.

[7] Nayar, B. R., & Paul, T. V. (2003). *India in the world order: Searching for major power status* Cambridge: Cambridge University Press. P. 3.

[8] Bajpai, J. (2000). India's Global Role in the 21st Century: Politics of Community, Order and Cooperation. In L. Mansingh (Ed.), *Indian Foreign Policy: Agenda for the 21st Century*, Vol 1. New Delhi: Konark Publishers, p. 19.

[9] Chadda, M. (2014). *Why India Matters*. London: Lyne Rienner Publishers. P. 213.

[10] SarDesai, D. R. (1968). *India and Cambodia, Laos, and Vietnam 1954-58*. Los Angeles: University of California Press. P. 4-5.

[11] De, P. (2012). *ASEAN-India Connectivity: Towards an Action Plan*. Paper presented at the International Conference to commemorate the 20th Anniversary of ASEAN-India Cooperation, Bangkok. P. 1-17.

[12] Sridharan, K. (1996). *The ASEAN region in India's Foreign Policy*. Brookfield: Dartmouth. P. 23.

[13] SarDesai, D. R. (1968). *India and Cambodia, Laos, and Vietnam 1954–58*. Los Angeles: University of California Press. P. 119, 132–133) 119.

[14] Embassy of India. (2015b). Indian Diaspora Celebrates International Day of Non-Violence in Phnom Penh. *India Digest*. p. 4.

[15] Vinh, V. X. (2013). India's stand on the East Sea dispute and its impacts on Vietnam–India relations. *Vietnamese Academy of Social Science Journal Southeast Asian Studies* (2013). P. 45, 48–9.

[16] C Raja Mohan, India and International Peace operation in SIPRI insight on peace and security. no. 2013/3 April 2013, p. 1–2.

[17] Ajaya Kumar Das, Soft and Hard Power in India's Strategy Toward Southeast Asia, in India Review, Vol. 12 No. 3, 2013. p. 169.

[18] C Raja Mohan, Uncertain Trumpet? India's Role in Southeast Asian Security, in India Review, Vol. 12 no. 3. 2013, p. 145.

[19] T. E. Narasimhan, (2014), The king who looked east 1,000 years ago, retrieved from http://www.business-standard.com/article/beyond-business/the-king-who-looked-east-1-000-years-ago-114112101224_1.html access on 7 October 2016.

[20] Indian Council for Cultural Relations, Welcome to Indian Council for Cultural Relations, http://www.iccr.gov.in, accessed on 7 October 2016/

[21] Remarks by External Affairs Minister at ICCR Distinguished Alumni Award 2015 in New Delhi(December 10, 2015), http://www.mea.gov.in/SpeechesStatements.htm?dtl/26149/Remarks_by_External_Affairs_Minister_at_ICCR_Distinguished_Alumni_Award_2015_in_New_DelhiDecember_10_2015 Accessed on 7 October 2016.

[22] Archaeological Survey of India, Activities Abroad, http://asi.nic.in/asi_abroad.asp Accessed on 7 October 2016.

[23] Kapur, P. K. (2006). Thailand as a Bridge between India and ASEAN. In S. Sahai & N. Misra (Eds.), *Mapping Connections: Indo-Thai Historical and Cultural Linkages*. New Delhi: Mantra books: p.144.

[24] Soikham, P. (2014), Culture and India's Foreign Affairs, Dissertation for Master of Arts in Political Science, Osmania University, Hyderabad.

[25] Interview with President of Jadavpur Associations of International Relations, by Piyanat Soikham, at University of Jadavpur, Kolkata, 8 September 2016.

[26] Interview with Indian official in MGCATTM, by Piyanat Soikham at Siem Reap, Cambodia on 22 July 2015.

[27] Indian Technical and Economic Cooperation Programme, About ITEC http://itec.mea.gov.in/?1320?000 Accessed on 7 September 2016

[28] CICELT. (2009). *Cambodia-India Centre for English Language Training of the Royal Academy of Cambodia: Activities and Accomplishments 2007-2009*. Cambodia-India Centre for English Language Training of the Royal Academy of Cambodia. Phnom Penh p. 3.

[29] Devare, S. (2008). Rising India and Indians in Cambodia, Laos, and Vietnam. In K. Kesavapany, A. Mami, & P. Ramasamy (Eds.), *Rising India and Indian Communities in East Asia*. Singapore: Institute of Southeast Asian Studies. P. 294.

[30] *Interview with Indian Ambassador to Vietnam, on Indian Soft Power towards Vietnam/Interviewer: P. Soikham. Indian Embassy*, Hanoi, Vietnam. On 21 August 2015.

The Wonder that was INDIA

อินเดียมหัศจรรย์

A.L. Basham

กาญจนี ละอองศรี
บรรณาธิการแปล

รายนามคณะกรรมการบริหาร
มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ปี 2559

นางเพ็ชรี สุมิตร	ประธานและผู้จัดการ
นายเกริกเกียรติ พิพัฒน์เสรีธรรม	รองประธานกรรมการ
นายพนัส ทัศนียานนท์	ที่ปรึกษา
นายธเนศ อาภรณ์สุวรรณ	กรรมการ
นายรังสรรค์ ธนะพรพันธุ์	กรรมการ
นายวิทยา สุจริตธนารักษ์	กรรมการ
นางสาวศรีประภา เพชรมีศรี	กรรมการ
นายประจักษ์ ก้องกีรติ	กรรมการ
นางสาวอุบลรัตน์ ศิริยุวศักดิ์	กรรมการ
นายบดินทร์ อัศวาณิชย์	กรรมการ
นายชาญวิทย์ เกษตรศิริ	กรรมการและเลขานุการ
นายธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์	กรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ

เลขอนุญาต ที่ ต. ๖/๒๕๑๙

เลขที่คำขอ ที่ ๖/๒๕๑๙

ใบอนุญาตจัดตั้งสมาคมหรือองค์การ

ตามที่ นายป๋วย อึ๊งภากรณ์

ได้ขออนุญาตจัดตั้ง มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ

๑. ส่งเสริมการจัดทำตำราภาษาไทยในแขนงสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ ทั้งระดับมหาวิทยาลัย และก่อนมหาวิทยาลัย

๒. เผยแพร่ตำราของมูลนิธิในหมู่ผู้สอนวิชาสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ทั่วราชอาณาจักร

๓. ส่งเสริมการเรียบเรียงงานวิจัย และตำราชั้นสูง และรวบรวมเอกสารทางวิชาการออกตีพิมพ์

๔. ส่งเสริมกิจกรรมทางวิชาการด้านสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์

๕. ไม่ทำการค้ากำไร และไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง

และมีที่ตั้งสำนักงานแห่งใหญ่ ณ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ เขตพระนคร กรุงเทพมหานคร นั้น

กรมการศาสนาได้พิจารณาแล้ว อนุญาตให้ดำเนินการจัดตั้งได้ และขอให้ปฏิบัติตามคำสั่งและข้อบังคับของกรมการศาสนา โดยเคร่งครัด

อนุญาต ณ วันที่ ๒ มกราคม พุทธศักราช ๒๕๑๙

(นายวัชระ เอี่ยมโชติ)
อธิบดีกรมการศาสนา

สัมมนาประจำปี 2559
ASEAN: Siam–Thailand + Japan + China and + India
ศุกร์ที่ 25 พฤศจิกายน พ.ศ. 2559
ณ ห้องประชุม ภูกามยาว อาคารเรียนรวม (เดิม)
มหาวิทยาลัยพะเยา จังหวัดพะเยา

08.00–09.00	ลงทะเบียน / รับประทานอาหารว่าง Registration / Tea and Coffee Break
09.00–09.30	พิธีเปิดการสัมมนา / Opening Ceremony – ศ. พิเศษ ดร. มณฑล สงวนเสริมศรี อธิการบดีมหาวิทยาลัยพะเยา กล่าวต้อนรับ / Welcoming – ศ. เกียรติคุณ คุณหญิงไขศรี ศรีอรุณ นายกสภามหาวิทยาลัยพะเยา กล่าวแนะนำมหาวิทยาลัยพะเยา – ศ. เกียรติคุณ เพ็ชรี สุมิตร ราชบัณฑิต ประธานมูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ กล่าวรายงาน / Report – คุณนินนาท ไชยธีรภิญโญ รองประธานกรรมการบริษัท โตโยต้า มอเตอร์ ประเทศไทย จำกัด และกรรมการมูลนิธิโตโยต้าประเทศไทย กล่าวเปิดงาน / Opening – มอบของที่ระลึก และถ่ายภาพหมู่ / Souvenirs Exchange and Group Photos
09.30–12.00	อภิปรายรวม / Panel “ASEAN + Japan: Social–Economic–Cultural Connectivity” / อาเซียน + ญี่ปุ่น : ความเชื่อมโยงสังคม เศรษฐกิจ และวัฒนธรรม คุณสุรศักดิ์ สุทองวัน I คุณชินยา อาโอกิ I ดร. ชยันต์ วรรธนะภูติ I ผศ. ดร. ดวงใจ หล่อธนวณิชย์ I คุณอดิศักดิ์ ศรีสม ดำเนินรายการและนำอภิปราย
12.00–13.00	อาหารกลางวัน / Lunch
13.00–14.30	แบ่งห้องสัมมนาหัวข้อเฉพาะ / Panels ห้องที่ 1 “ASEAN + China: ASEAN and SENO (sud/South, est/East, nord/North, ouest/West) Boundary” / อาเซียน + จีน : อาเซียน และ เขตแดนทางบก ทะเล และอากาศ ศ. ดร. ยศ สันตสมบัติ I รศ. ดร. อักษรศรี พานิชสาส์น I

อ. อัครพงษ์ ค่ำคูณ | อ. ปองขวัญ สวัสดิภักดิ์ ดำเนินรายการและนำอภิปราย

ห้องที่ 2 / Room 2 : “Water Scarcity: The Mekong, The Chao Phraya and The Salween Rivers” แม่น้ำโขง เจ้าพระยา สาละวิน : ปัญหาน้ำในอาเซียน

คุณเพียรพร ดีเทศน์ | รศ. ดร. ปิ่นแก้ว เหลืองอร่ามศรี | ดร. รอยล จิตรดอน | ผศ. มนตรา พงษ์นิล ดำเนินรายการและนำอภิปราย

ห้องที่ 3 “ASEAN Beyond Boundary” / อาเซียนไร้พรมแดน

ดร. อุษามาศ เสียมภักดี | ผศ.ดร. ธำรงศักดิ์ เพชรเลิศอนันต์ | คุณพิมพ์สิริ เพชรน้ำรอบ | อ. อักษราภัค ชัยปะละ | อ. พิพัฒน์ ธนากิจ ดำเนินรายการและนำอภิปราย

14.30–15.00 อาหารว่าง / Tea and Coffee Break

15.00–16.30 แบ่งห้องสัมมนาหัวข้อเฉพาะ / Panels

ห้องที่ 1 / Room 1 : “ASEAN + India: Mahabharata and Southeast Asia” / อาเซียน + อินเดีย : มหาภารตะ และอุษาคเนย์

ศ. พิเศษ ดร. ชาญวิทย์ เกษตรศิริ | อ. คมกฤช อุ่ยเต็กเค่ง | คุณปิยณัฐ สร้อยคำ | ดร. สิงห์ สุวรรณกิจ | ผศ. กาญจนี ละอองศรี ดำเนินรายการและนำอภิปราย

ห้องที่ 2 / Room 2 : “State and Church: Buddhism in ASEAN”/ รัฐกับศาสนจักร : พุทธศาสนาในอาเซียน

ภิกษุณีธัมมนันทา | คุณวิจักขณ์ พานิช | อ. สุรพศ ทวีศักดิ์ | คุณณัฐพงศ์ ดวงแก้ว | อ. สมฤทธิ์ ลือชัย ดำเนินรายการและนำอภิปราย

ห้องที่ 3 / Room 3 : “LGBT Rights in the ASEAN Community” / LGBT: เพศวิถีในอาเซียน

ผศ. ดร. วศิน ปัญญาวุธตระกูล | คุณชุมาพร แต่งเกลี้ยง | คุณชานันท์ ยอดหงษ์ | ผศ. ดร. อรรจน์ อิงคนินันท์ บัณฑิตย์ | อ. ดารารัตน์ คำเป็ง | ดำเนินรายการและนำอภิปราย

พิธีกรประจำตลอดงาน สมฤทธิ์ ลือชัย